

Cehennet ya da Artvin'in Kaderi

Cehennet ya da Artvin'in Kaderi

2019'da yayımlanan anılarımın ilk bölümünde hayatımdan geçen ya da hayatımın içinden geçtiği birçok konuyla yoğunlaştım. Bunlardan biri insanın doğduğu, yaşadığı (veya ömrünün önemli bir bölümünü geçirdiği) toprakların sosyolojik açıdan içeriğini anlamaya çalışmamdı. Pek başarılı olduğumu sanmıyorum. Çünkü *Sokrates*'in *(-MÖ 399)* 'Bildiğim bir şey varsa o da hiçbir şey bilmediğimdir' deyimini çağrıştıracak şekilde, öğrenince derinlik, hatta sonsuzluk daha belirginleşmekte. Bu da, insanın ne kadar öğren(eme)diğine işaret etmekte. Ama yine de anlatmayı deneyeyim.

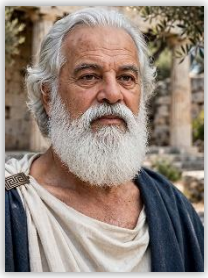

Sokrates

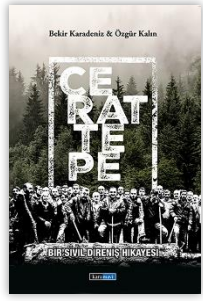

Son yıllarda *Özgür Kalın*'la epey zaman üzerinde çalışmamıza rağmen bir türlü vaktinde yayımlanmayan »Cerattepe-Bir Sivil Direniş Hikayesi«[1] adlı kitaptaki gibi, kendi anılarımda da 'Coğrafya kaderdir' kavramıyla epey meşgul oldum. Bu kavramın hem Türkiye'de hem de dünyanın çeşitli yerlerinde ve çoğunlukla *İbn-i Haldun (1332-1406)* ile ilişkilendirilmesine rağmen bazı araştırmacılar kesin bir kaynaktan söz edilemeyeceğini belirtmekte, bazılarıyla bunu *Napolyon*'a *(1769-1821)* mal etmektedir. İster birine ait, isterse binlerce yılın süzgecinden geçerek bugüne ulaşan bir bilgeliğin ifadesi olsun sonuçta böyle bir kavram ortaya çıkmış.

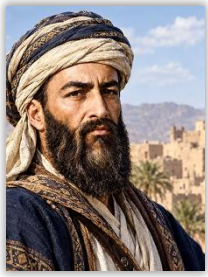

İbn-i Haldun

Napolyon

[1] *Bekir Karadeniz & Özgür Kalın* »Cerattepe-Bir Sivil Direniş Hikayesi« KaraMavi Yayınları, *1.* Baskı, Ankara, *2019.*

Şimdi bu kavramın anlattıklarından hareketle Artvin'e ilişkin bazı değerlendirmelere, (aynı şeyleri tekrar etmek yerine) uzunca bir alıntıyla başlayayım.

»İnsanın, konuşmasından folkloruna, vücut yapısından davranışlarına kadar birçok özellik doğaya bağlı olarak şekillenir. Ondandır ki ovadaki bir halk dansıyla engebeli/dağlık bir bölgedeki birbirinden farklıdır. Ege'nin zeybeği ile Karadeniz'in horonu arasındaki farklılık açıklayıcı bir kıyaslama olabilir.

Bazı yerler coğrafi konumlarından dolayı birçok bölgeden ayrı özelliklere, bundan dolayı meşakkatli geçmişe sahiptir. Hayat şartlarının zorluğu veya kolaylığından bağımsız olarak kaçınılmaz sorunlarla karşılaşırlar.

Artvin, coğrafi konumu itibariyle yolağzında bir yerleşim yeridir. Asırlar boyu *İpek Yolu* üzerindeki geçitlerden birinde bulunmanın faydalarını görmüş, birçok değeri özümseyerek içinde barındırabilmiştir. Ancak yolağzında olmak aynı zamanda, ayakaltında hatta topun ağzında olmak gibidir. Hele de değişik zamanlarda farklı egemenliklerin en kenarında kalmış olmak başlı başına sıkıntılı durum demektir. Bir ülke veya egemenliğinin sınırları değiştiğinde, kabak temel olarak öncelikle aradakilerin başına patlar. Giden, giderken son vurgunu yapmaya ve/ya hırsını oradan çıkarmaya çalışır. Gelen ise sınır bölgesindeki insanlara potansiyel suçlu muamelesi yapar. Zamanla bu kuşku yerleşip devlet politikasına dönüşür. Yasalarda doğrudan yazmaz ama uygulama tam bu yöndedir.

Artvin

Artvin'in talihiyle talihsizliği her zaman bir arada var olmuştur. Bunun için ilginç bir yerdir. Nasıl, nereden ve ne zaman bakıldığıyla ilgili

olarak tanımlandığında birbirinden oldukça karşıt adlandırmalar ortaya çıkar. Herhalde bu nedenle Artvin deyince aklıma *cehennet* gibi bir kelime gelmektedir. Doğası itibariyle birçok güzelliği barındırmaktadır. İnsanın çeşitliliği, kültürel, folklorik zenginliği (ve çoğu zaman uyumu) Artvin'i Artvin yapan özelliklerindendir. Öte yandan sınırda/kenarda olmanın cefası hep yanı başındadır. Devletin abartılı denetimi her an hissedilir ama bazı özel zamanlarda -ki bu zamanlar çok uzun olabilir- artık neredeyse sadece baskıdır. *12* Eylül *1980* bu baskının işgal ordusu vahşetine taşındığı bir zamandır.«[2]

Bu yazıda Artvin'i ifade etmeye çalıştığım *cehennet* kavramının kültürüyle, coğrafyasıyla *cennet* yüzünden söz edeceğim.

Her canlının doğduğu yerle ilginç bir bağı vardır. Somon balıklarının okyanustan geriye doğru Edirne'yle Artvin arası kadar bir mesafeyi kat ederek doğdukları yüksek su kaynaklarına dönmesi belki en çarpıcı örnektir. Artık çocuklarının vs. başka yerlerde yaşadığı, yani neredeyse mezarını ziyaret edecek kimsenin kalmadığı memleketine gömülmek isteyen insanları düşününce bu bağın gücü hakkında bir fikir oluşabilir.

Geriye doğru bakınca (Türkiye'nin birçok başka yeri gibi) çeşitli açılardan mahrum olan Artvin, önümüzdeki dönemde (eğer madenlere rağmen ayakta kalabilirse) daha da önemli bir yer olacak gibi görünüyor. Ağırlıkla küresel ısınma şeklinde ifade edilen dünyadaki iklim değişikliği, ekolojik dengenin bozulması, okyanusların bile tahminlerin ötesinde bir kirliliğe maruz kalması benzeri sayısız nedenle dünyanın suyunu çıkaran insana doğanın verdiği cevaplar da dozunu artırarak gündeme gelmekte. Bir insan ömründen çok daha kısa bir sürede, İstanbul ve New York gibi metropoller dahil dünyanın epey bir bölümünün sular altında kalacağı artık kabul edilen bir öngörü. Birçok yer sular altında kalırken bir yandan da ciddi su sorunları gündeme gelmekte. İşte bütün bu nedenler göz önüne alındığında coğrafi konumu itibariyle Artvin hemen her yanıyla yaşamaya elverişli sayılı yerlerden biri olacak gibi görünmekte. Bir örnekle düşüncemi açıklamaya çalışayım. Son yıllarda Karadeniz bölgesindeki yaylaların 'Yeşil Yol' adlı tuhaf projeyle birleştirilmesi sadece bir çevre sorunu olarak algılandı. Oysa bu bölgede büyük topraklar satın alan birçok petrol zenginin basit bir yatırım yapmadığı, ileride sular altında ve susuz kalacak topraklarında tükenecek hayat koşullarının

Yeşil Yol Projesi

[2] *Bekir Karadeniz* »En Büyük İsyan Hatırlamaktır *1*« KaraMavi Yayınları, *1*. Baskı, Ankara, *2019*. Sayfa *38-39*.

buralarda devam ettirilmesine yönelik bir hesap olduğu düşünmek için epey neden bulunmaktadır.

İşte Artvin bugün açısından değil, gelecek için de hayatın devam edebileceği yerlerden biri olarak önemlidir. Ormanın, suyun, yeşilin huzuru hemen her zaman insan tasavvurlarının ciddi bir bölümünü işgal etmiştir. Neredeyse cennetin Artvin'in coğrafyasına benzer şekilde tanımlanması İbrahimi dinlerin ortak noktası gibidir. Tabii bir de şu barajlar, madenciler olmasaydı ya, neyse.

Artvin yüzölçümü ve nüfus itibariyle Türkiye'nin küçük yerlerinden biridir. *1980*'li yıllardan sonra neredeyse her seçim döneminde bir yerler bölünerek 'vilayet' yapılmadan önce olduğu gibi sonrasında da küçük yerlerden biri olarak kaldı. Hatta yüzölçümüne (*7.367* km²)[3] göre nüfus *(171.000)*[4] oranı daha az olan birkaç şehirden biridir.

Folklorik ögeler bir yerleşim yerinin kültürel çeşitliliğine ilişkin en temel ipuçlarıdır. Artvin'in *İpek Yolu*, daha doğrusu bu yollardan birinin üzerinde olması (ticaretin yanında) binlerce yılın kültür hareketliliğine tanık olması demektir. Bundan dolayı çeşitlilik Artvin'e özgü öne çıkan ilginç bir özelliktir.

Türkiye'nin en kozmopolit yeri Düzce'dir. Sadece Kafkas kökenli göçmenler arasında *12* farklı dil konuşulduğu düşünüldüğünde çeşitliliği daha iyi anlaşılır.

Düzce

Ancak Artvin'i Türkiye'nin tüm öteki yerlerinden ayıran özelliği halk oyunları üzerinden daha iyi kavranabilir. İstanbul veya Adana gibi metropolleri veya Konya, Sivas, Ankara, Erzurum gibi yüzölçümleri birkaç şehir büyüklüğünde olan yerlerin halk oyunları incelendiğinde Artvin'in nasıl bir çeşitliliği barındırdığı daha iyi anlaşılır.

Türkiye'nin herhangi bir yerinde büyük bir ihtimalle sadece bir (en fazla iki) halk oyunu tarzı bulunmaktadır. Diyelim ki zeybek, bar, horon, Kafkas temelli tekli oyunlar, halay vs. Türkiye'de bu oyunların, zeybek hariç tümünü geleneksel olarak bir arada bulunduran tek bölgesinin Artvin olması tam da bu kültürel çok yönlülüğe işaret etmektedir. Buradaki dikkate değer yan hep gözden ırak kalmıştır. Nedenini tam olarak araştırmak bu yazının konusu değil fakat incelenmeye değer.

İşte bu çeşitliliğin asırlar boyu birbirini etkileyerek bugüne ulaşması belki de Artvin'de yaşanan birçok gelişmeyi açıklamaya yardımcı

[3] http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum
[4] https://www.nufusu.com/il/artvin-nufusu

olabilir. Devletin ve kendilerini devletin sahipleri olarak görenlerin bunca baskısı ve alicengiz oyunlarına rağmen, madencilik adı altındaki yapılan (ve yapılacak) tahribata karşı çeyrek asırdan daha uzun bir süredir devam eden barışçıl mücadele bu çeşitlilikteki birleştirici yanı da ifade etmektedir.

Ağırlıkla *1950*'lerden sonra yoğunlaşan göç, muhtemelen Artvin'in şu anki nüfusunun çok fazlası sayıdaki Artvinlinin başka yerlerde yaşamasına neden oldu. Ancak iklim sorunu ve metropollerin anormallikleri sanırım insanları bir zaman sonra geri çevirecek. Belki Artvin'de doğmamış birçok Artvinli yeniden bu topraklara/doğaya dönmenin yollarını arayacak. Belki daha yaşanır, doğayla uyumlu yeni yerleşim yerleri gündeme gelecek. Özellikle her yönüyle toplumdaki gelişmişlik belli bir seviyeye ulaşınca Artvin (ve benzeri yerlerin) öneminin giderek daha anlaşılır ve cazip olacağını düşünmek fazla hayal sayılmaz.

Halen bozulmamış doğası, halen akan suyu, halen temiz havasıyla Artvin/Livane bölgesi tüm güzelliğiyle duruyor. Kuşların, yabani hayvanların (henüz) terk etmediği yerlerde hayat var demektir.